

Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
ak. god. 2015./2016.

Andreja Brkljačić

**Istraživanje o uporabljivosti online kataloga Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu te
Knjižnice Filozofskog fakulteta U Zagrebu**

(završni rad)

mentorica: dr. sc. Ana Barbarić, izv. prof.

Zagreb, 2016.

Sažetak

Rad prikazuje istraživanje o uporabljivosti online kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice i Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu na uzorku od 20 ispitanika. Ispitanici su studenti treće godine Kroatistike (10 studenata) i studenti treće godine Informacijskih i komunikacijskih znanosti (10 studenata). U uvodu se navodi kratka povijest razvoja online kataloga kao i glavne značajke svih triju generacija razvoja OPAC-a. Istraživanje se provodilo s pretpostavkom kako se studenti Informacijskih znanosti (budućeg smjera Bibliotekarstva na diplomskoj razini) bolje snalaze u traženju podataka putem online kataloga od studenata Kroatistike. U radu su opisani ciljevi i metode te doneseni i analizirani rezultati istraživanja.

ključne riječi: OPAC, WebPAC, NSK, Knjižnica FFZg, uporabljivost

Summary

The article presents the research of usability of online catalogue of Nacional and university Library and Library of Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb based on the sample of 20 users. Users are students of the third year of Croatian language and literature (10 users) and students of the third year of Information and communication sciences (10 users). The introduction offers a short overview of the history and the development of the online catalogue and main characteristics of the three generation of OPACs development. The research was conducted with hypothesis that students of Information sciences (future librarians on Graduate Study) are better in searching information on online catalogue than students of Croatian language and literature. The article shows the goals and methodology and shows analyzed results of the research.

keywords: OPAC, WebPAC, National and University Library, Library of Faculty of Humanities and Social Sciences, usability

Sadržaj:

1. Uvod.....	3
2. Povijesni razvoj OPAC-a.....	4
3. Sučelja OPAC-a i sučelja WebPAC-a	8
4. Online katalogi NSK i Knjižnice FFZg	11
5. Ciljevi i pretpostavke	11
6. Materijali, metode i uzorak ispitanika.....	12
6.1. Materijali i metode.....	12
6.2. Uzorak ispitanika.....	13
7. Rezultati	14
7.1. Početni upitnik.....	14
7.2. Glavni upitnik.....	15
7.3. Završni upitnik.....	21
8. Rasprava.....	23
8.1. Zapažanja tijekom istraživanja	23
8.2. Glavni upitnik.....	24
8.3. Problemi kataloga i točni rezultati.....	26
9. Zaključak.....	30
Prilozi	31
Literatura	41

1. Uvod

Prema definiciji Hrvatske enciklopedije knjižnica je „uređena zbirka pisane, tiskane ili druge grafičke, zvučne, vizualne i elektroničke građe (uključujući filmove, fotografije, vrpce, mikrooblike, diskove i računalne datoteke te programe). Njenu građu sustavno odabire, prikuplja, stručno obrađuje, pohranjuje, zaštićuje, priprema i daje na korištenje stručno osoblje, knjižničari (bibliotekari).“¹ Građa se popisuje prema ISBD standardima i moguće ju je pretraživati u katalogu. „Katalog je popis knjiga, časopisa i ostale građe, uređen prema abecednom, strukovnom, kronološkom ili nekom drugom redu. Koristi se pri odabiru i nabavi, obradi, pretraživanju te zaštiti građe.“² Većina knjižnica danas koristi OPAC (Online public access catalogue) ili WebPAC. Prvi OPAC-i nastali su sedamdesetih godina prošlog stoljeća i da bismo razumjeli što to OPAC jest, koje su njegove prednosti i nedostaci te kako je nastao, potrebno je pogledati malo dublje u prošlost i vidjeti što se to razvijalo prije samog OPAC-a, kakvi su sve katalozi tada postojali te kako je došlo do nastanka prvih OPAC-a.

Prvi knjižnični katalozi, prvi popisi knjiga nastali su već u razdoblju Sumerana koji su svoju građu popisivali na glinenim pločicama. Razvojem civilizacije, otkrivanjem novih materijala na kojima se moglo zapisivati ljudsko znanje razvijaju se i nove vrste knjižničnih kataloga, tj. popisa građe. Tako su popisi rađeni na pergameni, papirusu, papiru i sl. Prije pojave računala građa je bila zapisivana u katalozima na listićima. „Tijekom šezdesetih godina kartotekama bušenih kartica u svrhu predmetnog pretraživanja učestalo se služe znanstvene knjižnice s područja prirodnih i tehničkih znanosti te specijalne knjižnice, a kasnije su se uz bušene kartice upotrebljavale i mehanografske kartice ili bušene i papirnate i magnetske trake. Krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina javljaju se prvi katalozi na mikrofiševima.“³ Sredinom šezdesetih godina javila se ideja omogućavanja online pristupa katalozima. Uz to sedamdesetih se godina razvija i računalna tehnologija. Nastaju jeftinija računala, tvrtke počinju razvijati računalne sustave za veću pohranu podataka, IFLA 1974. donosi prvi ISBD(M) te 1966. Kongresna knjižnica razvija format za strojno čitljivo katalogiziranje (MARC).⁴ Brojni drugi projekti i organizacije u drugoj polovici prošlog stoljeća postavile su temelje za razvoj prvih OPAC-a.

¹ Knjižnica. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=32130> (6.7.2016.).

² Katalog. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30822> (6.7.2016.).

³ Barbarić, A. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 3/4(2003), str. 49. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/87> (15.6.2016.).

⁴ Barbarić, A. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. Nav. dj. Str. 50.

2. Povijesni razvoj OPAC-a

„OPAC (akronim od engl. Online Public Access Catalogue) je računalni katalog knjižnice namijenjen javnosti i dostupan s bilo kojeg umreženoga računala. Korisnik pristupa katalogu putem jednostavnoga grafičkog sučelja koje omogućuje komuniciranje bez posrednika.“⁵ Prvi OPAC-i nastali su u SAD-u, a njihov povijesni razvoj C.R. Hildreth dijeli u tri generacije. Njegovu podjelu preuzimaju i N. Miltev, G. Venner i S. Walker.⁶ David Wells⁷ navodi kako OPAC-i imaju najmanje tri različite funkcije. Prvo, OPAC je poput bibliografske baze podataka, odn. on je elektronička verzija kataloga na listićima. Drugo, katalog se po njegovu mišljenju ponaša poput portala koji sadrži razne informacije o knjigama, drugim knjižnicama i svemu onome što bi korisnika moglo zanimati. Treće, OPAC je svojevrsna reklama, promovira i prikazuje knjižnicu sa svim uslugama koje ona može pružiti. Ovo poglavlje ukratko donosi detalje povijesnog razvoja OPAC-a.

a) Prva generacija OPAC-a

„Prva generacija OPAC-a nazvana je OPAC-ima s označenim izrazima (phrase indexed OPAC), te OPAC-ima s prethodnim povezivanjem ili prijekoordinatnim OPAC-ima (pre-coordinate OPACs).“⁸ „Knjižnica Državnog sveučilišta Ohio bila je prva u nizu nekoliko narodnih i sveučilišnih knjižnica koje su predstavile vlastite OPAC-e.“⁹ Prvi OPAC-i nastali su za potrebe posudbe tijekom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, pa je tako nastao i ovaj spomenuti. Nastali su na temelju kataloga na listićima i nisu imali puno više mogućnosti u odnosu na pretraživanje građe u katalogima na listićima. D. Reynolds smatra da je prednost prvih OPAC-a to što korisnici mogu dobiti podatak o tome je li građa dostupna za posudbu. Međutim podaci o statusu publikacije i bibliografski zapis bili su odvojeni pa su „korisnici, da bi doznali je li naslov na raspolaganju za posudbu, naredbom trebali pozvati poseban ekran.“¹⁰ Budući da je takvo korištenje katalogom ipak bilo teško za korisnike i da su neke složenije naredbe mogli poznavati samo knjižničari, ovo bismo obilježje prvih OPAC-a mogli smatrati i prednošću i nedostatkom u odnosu na stare kataloge. Kasnije generacije OPAC-a rađene su s ciljem da budu jednostavne i razumljive za korištenje.

⁵ OPAC. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45194> (6.7.2016.).

⁶ Barbarić, A. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. Nav. dj. Str. 53.

⁷ Wells, D. What is a library OPAC ? // The Electronic Library 25, 4(2007), str. 387. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1108/02640470710779790> (24.5.2016.).

⁸ Barbarić, A. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. Nav. dj. Str. 53.

⁹ Isto, str. 51.

¹⁰ Isto, str. 53.

„Tijekom 1977. online katalog nudio je pretraživanje po autoru, naslovu, kombinaciji tih dvaju elemenata, te po signaturi. Pretraživani kataložni zapisi sastojali su se od vrlo kratkog bibliografskog opisa koji je sadržavao sljedeće elemente: podatak o autoru, naslovu, godinu izdavanja, zajedno s lokalnim podacima koji su obuhvaćali inventarni broj, signaturu te informaciju o statusu jedinice knjižnične građe. 1978. u OPAC je uvedeno i pretraživanje po predmetnicama.“¹¹ Pretraživanje se temeljilo na predmetnicama Kongresne knjižnice i kad bi neki upit odgovarao jednoj od predmetnica Kongresne knjižnice, prikazan je taj rezultat uz još 11 prethodnih i 18 narednih abecedno poredanih predmetnica. „Postavljeni upit morao je biti usklađen s pretraživanim bibliografskim elementima, ali je zanimljivo istaknuti kako je pretraživanje prve generacije OPAC-a uvijek rezultiralo prikazom bibliografskih zapisa.“¹² Ako je korisnik unio krivi upit, dobio je rezultate najbliže postavljenom upitu pa je tako pregledavanjem opet mogao doći do onog koji mu odgovara, slično kao i pretraživanje u katalogu na listićima. Kao što je i prikazano OPAC-i prve generacije nisu se previše razlikovali od pretraživanja na kataložnim listićima, ali ipak su označili pomak k usvajanju novih tehnologija i naprednijeg načina pretraživanja knjižnične građe.

b) Druga generacija OPAC-a

Ova generacija OPAC-a razvija se sredinom osamdesetih godina 20. stoljeća. „N. Mitev, G. Venner i S. Walker drugu generaciju javno dostupnih knjižničnih računalnih kataloga nazivaju još i postkoordiniranim OPAC-ima, donosno OPAC-ima s ključnim riječima. Novosti u odnosu na prvu generaciju su: uporaba Booleovih logičkih operatora, operatora blizine, pretraživanje po ključnim riječima, različite mogućnosti prikaza traženih bibliografskih zapisa, te razni načini pružanja pomoći korisniku.“¹³ Ova generacija OPAC-a rađena je s namjerom pružanja pristupa bibliografskim zapisima korisnicima te nudi mogućnost jednostavnog i složenog pretraživanja. U složenom pretraživanju moguće je koristiti Booleove logičke operatore, a u jednostavnom je u upotrebi samo AND, odn. pri unosu izraza sustav sam pretpostavlja da se među riječima nalazi AND. OPAC-i druge generacije nude puno veći broj zapisa od onih prve generacije zahvaljujući pretraživanju po ključnim riječima. Postavljanjem upita uz pomoć ključnih riječi sustav traži riječi iz upita u nekim ili svim poljima zapisa.¹⁴ U nekim katalogima sam korisnik može odabrati ona polja po

¹¹ Barbarić, A. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. Nav. dj. Str. 51.

¹² Isto, str. 53.

¹³ Isto, str. 54.

¹⁴ Long, C.E. Improving subject searching in Web-based OPACs : evaluation of the problem and guidelines for design. // Journal of Internet cataloging 2, 3/4(2000), str. 162.

kojima želi pretraživati određene ključne riječi. Uglavnom se one pretražuju samo po naslovu. Uključivanje operatora AND onemogućava pogreške pri krivom unosu redosljeda riječi i sustav će pronaći npr. željeni naslov čak i ako su riječi poredane krivim redosljedom. S druge strane, može se dogoditi da sustav ne da nikakv rezultat (što nije bio slučaj s OPAC-ima prve generacije, koji su uvijek davali barem približne rezultate traženom upitu) ili da da previše rezultata, pa mnogi od njih i ne odgovaraju potrebama korisničkog upita. „Za razliku od sustava prve generacije, OPAC-i s ključnim riječima druge generacije kao rezultate nude skupove (sets) zapisa. Mogu biti bez članova (nema rezultata) ili mogu imati jako puno članova.“¹⁵ C. Borgman¹⁶ navodi kako su u OPAC-ima druge generacije spojene dvije različite strategije pretraživanja. Prva je strategija iz OPAC-a prve generacije koja je oponašala način pretraživanja kataloga na listićima i druga je strategija Booleov logički model, kombiniran s prvim načinom pretraživanja.

c) Treća generacija OPAC-a

Tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća dolazi do kompjuterizacije i automatizacije na svim područjima društvene djelatnosti pa tako i u knjižnicama, što je pozitivno utjecalo i na razvoj samih OPAC-a pa možemo govoriti o razvoju OPAC-a treće generacije na kraju osamdesetih godina 20. stoljeća. Ana Barbarić u svom radu¹⁷ navodi kako su se OPAC-i treće generacije u odnosu na OPAC-e prve i druge generacije razlikovali u sljedećim novostima:

- tehnike pretraživanja koje nisu utemeljene na Booleovim logičkim operatorima
- značajno unaprijeđeno predmetno pretraživanje
- omogućavanje prebiranja (browsing)
- uključivanje dodatnih pristupnica bibliografskim zapisima
- obogaćivanje bibliografskih zapisa dodatnim elementima
- mogućnost postavljanja upita prirodnim jezikom uz korištenje rječnika ili tezaurusa
- omogućavanje automatske pomoći u trenutku kada je korisniku potrebna
- automatsko ispravljanje pogrešaka u pisanju pri unošenju upita
- pružanje pomoći u preoblikovanju upita pri neuspješnom pretraživanju

¹⁵ Barbarić, A. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. Nav. dj. Str. 55.

¹⁶ Borgman, C. L. Why are online catalogs *still* hard to use ? // Journal of the American Society for Information Science 47, 7(1996), str. 493. Dostupno na: <https://www.semanticscholar.org/paper/Why-Are-Online-Catalogs-Still-Hard-to-Use--Borgman/0bfd53cd2fa7718daaf13e90326fa7661acda30e/pdf> (10.7.2016.).

¹⁷ Barbarić, A. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. Nav. dj. Str. 56.

- korištenje elemenata iz bibliografskih zapisa koji su dobiveni kao rezultat pretraživanja za poboljšanje strategije pretraživanja
- prikazivanje zapisa koji najbolje odgovara upitu na prvom mjestu

Uglavnom se OPAC-i treće generacije opisuju kao jednostavniji za korištenje u odnosu na prethodne dvije generacije kojima bi se korisnici trebali moći služiti bez ikakvog stručnog bibliotekarskog znanja. „Nažalost, ni današnji OPAC-i ne odgovaraju navedenim zahtjevima i većinu možemo okarakterizirati kao OPAC-e druge generacije s tek ponekim naprednijim obilježjem. Jedina je bitna novost to što im se može pristupiti putem World Wide Weba, te ih je primjerenije nazivati WebPAC-ima.“¹⁸

d) novi naraštaji kataloga

„Novi naraštaji knjižničnih kataloga (next-generation catalog) naziv je za kategoriju proizvoda koji nastaju u prvom desetljeću 2000-ih, dvadesetak godina poslije klasificiranja OPAC-a i desetak godina poslije pojave mreže, u razdoblju kada na tržištu sve brojnijih novih proizvoda neke knjižnice prvi put ne nabavljaju primarno tiskanu građu, nego prednost daju nabavi elektroničke građe, mjesno ili daljinski dostupne, pretplatom ili iz otvorenog pristupa.“¹⁹ Nova generacija kataloga oponaša mrežna odredišta svojim sučeljem, navigacijom i oblikovanjem. Osim toga nude i pretraživanje članaka, prikaz online sadržaja članaka, pretraživanje i prikazivanje digitalnih sadržaja iz fonda knjižnice te sadržaja iz repozitorija.²⁰ „Najveće razlike OPAC-a i novog naraštaja pokazuju se u uslugama vezanim uz sadržaj. Usluge se mogu opisati kao „akcijski plan“: preuzeti, posuditi, anotirati, prevesti, pregledati, protumačiti, kontekstualizirati, pohraniti, označiti, poslati, objaviti.“²¹

David Wells²² navodi kako bi OPAC-i trebali biti svedeni na što veći nivo jednostavnosti kako bi ih korisnici mogli lakše koristiti. Nisu svi korisnici jednako obrazovani i ne pristupaju pretraživanju kataloga s istim predznanjem, ali bi zato katalog trebao omogućiti jednako laku pretragu građe svim korisnicima bez obzira na njihovo predznanje. Danas se najviše pažnje posvećuje mlađim korisnicima, onima koji su rođeni u vrijeme razvoja OPAC-a. Tada su se ujedno razvijala i poboljšavala računala, nastao je internet i generacije korisnika rođene između 1980. i 2000. upravo su današnji najzahtjevniji korisnici. Kao što navode T. Merčun i

¹⁸ Barbarić, A. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. Nav. dj. Str. 57.

¹⁹ Nagy, A. Analyzing the next-generation catalog. // Library technology reports 47, 7(October 2011), 6.

²⁰ Gjurković-Govorčin, R. Novi naraštaji knjižničnih kataloga : katalog Knjižnice grada Zagreba. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 134. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/110> (8.7.2016.).

²¹ Isto, str. 139.

²² Wells, D. What is a library OPAC ? Nav. dj.

M. Žumer²³ oni imaju svoje potrebe i očekivanja koja su i viša od očekivanja ostalih korisnika. Oni:

- očekuju i žele veću personalizaciju i trenutačno zadovoljenje potreba
- surađuju i obavljaju više zadataka odjednom
- uče radije eksperimentalno metodama pogrešaka i pokušaja nego klasičnim učenjem i čitanjem
- preferiraju ne-linearan pristup informacijama
- bolje im odgovara slikovni prikaz nego tekst
- očekuju visoko intuitivna sučelja i pogodnosti.

C. Borgman pisala je o problemima korištenja online kataloga svom radu *Why are online catalogs still hard to use*?²⁴. Smatra da su online katalogi teški za korištenje zbog toga što njihov dizajn nije rađen u skladu s pretraživačkim navikama korisnika. Cilj bi bio napraviti katalog za čije je korištenje potrebno što manje smjernica i uputa, što bi značilo da je jednostavan za korištenje. Oni bi se trebali temeljiti na proučavanju načina na koje korisnici oblikuju upute. Nisu svi korisnici isti i nekima je potrebno više, a nekim manje uputa za korištenje kataloga. Online katalogi bili bi jednostavniji kad bi svaki korisnik mogao pronaći razinu uputa koja bi odgovarala njegovim potrebama. Sljedeće poglavlje donosi više detalja o tome kako bi OPAC-i i WebPAC-i trebali biti organizirani te kako bi trebala izgledati njihova sučelja.

3. Sučelja OPAC-a i sučelja WebPAC-a

IFLA (International Federation of Library Associations) je 2005. godine objavila Smjernice za prikaz sučelja javno dostupnih knjižničnih računalnih kataloga.²⁵ Među katalogima (OPAC-ima) postoje velike razlike u složenosti, terminologiji, mogućnostima koje pružaju korisnicima i sl. Razvojem tehnologije načini organizacije OPAC-a i izrade korisničkog sučelja sve se više razvijaju i mijenjaju. „Budući da izbor odgovarajućeg programskog rješenja za OPAC uvelike uvjetuje kvalitetu usluga knjižnice, nametnula se potreba za

²³ Merčun, T.; Žumer, M. New generation of Catalogues for the new generation of users : a comparison of six library catalogues. // Program : Electronic Library & Information Systems 42, 3(2008), str. 246.

²⁴ Borgman, C. Why are online catalogs still hard to use ? Nav. dj.

²⁵ IFLA: Guidelines for Online Public Access Catalogue (OPAC) Displays. // IFLA Series on Bibliographic Control 27 (May, 2005).

odgovarajućim uputama koje bi taj izbor olakšale.²⁶ Tako je IFLA počela izrađivati upute za oblikovanje OPAC-a. „Radna grupa zadužena za sastavljanje *Smjernica za prikaz sučelja javno dostupnih knjižničnih računalnih kataloga* (u daljnjem tekstu *Smjernice*) osnovana je na 63. IFLA-inoj konferenciji u Kopenhagenu 1997. godine.²⁷ Rad je gotovo dovršen 1998. i tada je javnosti omogućeno kritiziranje rada i davanje novih prijedloga. Nakon toga je 1999. na 65. IFLA-inoj konferenciji u Bangkoku održana rasprava na temelju pristiglih komentara na dosadašnji tekst *Smjernica*.²⁸ Rad je konačno objavljen kao što je već spomenuto 2005. godine. „Svrha je *Smjernica* stvaranje određenih preporuka koje bi utjecale na poboljšanje kvalitete OPAC-a. One su primjenjive na sve tipove OPAC-a.“²⁹ „Podijeljene su na načela i preporuke. Načela predstavljaju opće tvrdnje o ciljevima *Smjernica*. Može se reći da načela odgovaraju na pitanja *zašto*, a preporuke odgovaraju na pitanja *kako*.“³⁰ Općenitija načela prethode specifičnijima i ukupno je navedeno 30 načela. Neka od njih su primjerice prikazivanje svega što je bilo pretraživano, poštivanje redoslijeda dijelova odrednica, omogućavanje sažetog prikaza rezultata, prikazivanje serijskih publikacija koje su promijenile naziv, izbjegavanje ponavljanja i sl. Preporuke su podijeljene na opće, koje naglašavaju važnost odrednica pri pretraživanju OPAC-a te propisuju grupni prikaz odgovarajućih odrednica prije prikaza samih zapisa, i posebne, koje slijede opće i podijeljene su u sedam skupina.³¹ Potrebno je još raditi i na ovim *Smjernicama* i na izradi novih dokumenata koji će pokušati riješiti problem korištenja većine današnjih OPAC-a.

Današnjim se OPAC-ima može prituliti putem World Wide Weba pa ih nazivamo WebPAC-ima. Njihova je prednost što „po prvi put omogućavaju knjižnicama da pruže uvid u svoje zbirke najširem mogućem krugu korisnika, uz uvjet da je riječ o pojedincima (i ustanovama) koji imaju pristup internetu.“³² Ana Barbarić u svom radu³³ donosi popis obilježja koja

²⁶ Barbarić, A. IFLA-ine smjernice za prikaz sučelja javno dostupnih knjižničnih računalnih kataloga. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 96.

²⁷ Yee, M. M. Guidelines for OPAC displays : proceedings of the 65th IFLA Council and General Conference, Bangkok, Thailand, August 20-August 28, 1999. Dostupno na: <http://eric.ed.gov/?id=ED441466> (8.7.2016.).

²⁸ Barbarić, A. IFLA-ine smjernice za prikaz sučelja javno dostupnih knjižničnih računalnih kataloga. Nav. dj. Str. 96.

²⁹ Isto, str. 97.

³⁰ Yee, M. M. Guidelines for OPAC displays. Nav.dj.

³¹ Barbarić, A. IFLA-ine smjernice za prikaz sučelja javno dostupnih knjižničnih računalnih kataloga. Nav. dj. Str. 101.

³² Barbarić, A. Sučelja WebPAC-a. // 5. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 71.

³³ Isto, str. 72.

karakteriziraju tradicionalne OPAC-e i WebPAC-e te popis obilježja karakterističnih samo za WebPAC-e. Prikazani su u sljedećoj tablici.

zajedničke karakteristike WebPAC-a i OPAC-a	karakteristike WebPAC-a
<ul style="list-style-type: none"> • izravan pristup bibliografskoj bazi podataka putem terminala ili osobnog računala • pretraživanje spomenute baze različitim pristupnicama poput autora, naslova, ključnih riječi, predmetnica, klasifikacijske oznake, standardnih brojeva i sl. • odabir između jednostavnog i složenog pretraživanja • prikaz rezultata pretraživanja u razumljivu obliku logičnim redoslijedom • nuđenje pomoći korisniku, uključujući i primjere oblikovanja upita • mogućnost uporabe kazala i tezaurusa • vidljivost statusa knjižnične građe 	<ul style="list-style-type: none"> • grafičko korisničko sučelje • uporaba hiperveza u svrhu poboljšanja kretanja kroz bibliografske i normativne zapise, odn. korištenje hiperveza kao nadopune standardnom pretraživanju • pomak prema oponašanju pretraživača sličnim onima na WWW • obogaćivanje bibliografskih zapisa dodatnim elementima (npr. kazalima sadržaja u zapisima serijskih publikacija) • omogućivanje izravna pristupa daljinski dostupnoj elektroničkoj građi putem bibliografskog zapisa • mogućnost istovremena pretraživanja različitih elektroničkih izvora podataka putem istog sučelja • mogućnost online rezervacije knjižnične građe • preuzimanje rezultata pretraživanja elektroničkom poštom

Tablica 1. Opća obilježja WebPAC-a

„Na sučeljima OPAC-a prve i druge generacije nalazio se isključivo tekst, dok se sama interakcija odvijala putem izbornika ili naredbi. Nasuprot tome, interakcija utemeljena na grafičkom korisničkom sučelju WebPAC-a (graphical user interface – GUI) koristi prozore, padajuće izbornike te grafičke simbole poput sličica. Strukturiranje i povezivanje dokumenata pomoću hiperveza otvara različite mogućnosti kretanja kroz različite vrste podataka koje mogu biti istodobno prikazane na sučelju.“³⁴

Izgled, obilježja i svojstva sučelja WebPAC-a mogu se procijeniti pomoću parametara koji su formirani u obliku pitanja i podijeljeni su u osam temeljnih kategorija. Odgovorom na svako pitanje iz pojedine kategorije može se vidjeti koliko neki WebPAC (ne)ispunjava određene uvjete prikazane parametrima i na temelju toga može se procijeniti koji su njegovi nedostaci

³⁴ Barbarić, A. Sučelja WebPAC-a. Nav. dj. Str. 74.

te koliko on jest ili nije pristupačan za korisnike. Parametri su podijeljeni u sljedećih osam kategorija:

- opća obilježja WebPAC-a
- izgled i svojstva sučelja
- pretraživanje
- pristupnice, normativna kontrola i struktura kataloga
- prikaz rezultata pretraživanja i njihova obrada
- pomoć i upute
- status knjižnične građe
- vanjski izvori³⁵

Svako se sučelje nastoji što bolje prilagoditi zahtjevima korisnika. Važno je da bude što jednostavnije i razumljivo za korištenje. Ispunjavanju zahtjeva korisnika pridonosi i pojava „Weba 2.0. Web 2.0 naziv je faze u razvoju World Wide Weba. Riječ je platformi koja je korisnika postavila u središte aktivnosti stvaranja, prikupljanja, organiziranja, integriranja i predstavljanja sadržaja prema njegovim vlastitim kriterijima. Dio internetskih usluga Weba 2.0 moguće je integrirati u mrežna mjesta knjižnica i time dodatno unaprijediti njihove usluge. U knjižnicama će primjena aplikacija Weba 2.0 utjecati na reorganizaciju mrežnih mjesta knjižnica kako bi ona bila što zanimljivija postojećim i mogućim korisnicima.“³⁶

4. Online katalogi NSK i Knjižnice FFZg

U ovom su radu istraživani online knjižnični katalogi Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u daljnjem tekstu NSK) i online katalog Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu (u daljnjem tekstu Knjižnica FFZg). Katalog Knjižnice FFZg dio je integriranog knjižničnog sustava KOHA, a katalog NSK dio je sustava Aleph. U ovom se radu ispituje izgled sučelja kataloga te pojedine usluge koje oni nude ili ne nude korisnicima.

5. Ciljevi i pretpostavke

Ovo istraživanje provodilo se kako bi se utvrdile prednosti i nedostaci online kataloga NSK i online kataloga Knjižnice FFZg. Također se ispitala uporabljivost kataloga, kao i snalaženje ispitanika po istima. OPAC-i druge, a osobito treće generacije trebali bi biti jednostavni za

³⁵ Barbarić, A. Sučelja WebPAC-a. Nav. dj. (u istom radu može se pronaći i iscrpan popis parametara)

³⁶ Vrana, R. Web 2.0 njegov utjecaj na razvoj mrežnih mjesta knjižnica. // 11. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. Str. 50.

korištenje ne samo osobama koje su upoznate s njima već i onima koji prvi put pristupaju katalogu. Cilj ovog istraživanja jest pokazati koliko su navedeni katalogi pristupačni i jednostavni za korištenje i onima koji su već upoznati s njima i onima koji se prije nisu susretali s pretraživanjem u pojedinom katalogu. Također se željelo pokazati koliko se korisnici snalaze po katalogima i koji postotak korisnika može pronaći željenu jedinicu građe u katalogu te koliko su im dobiveni rezultati jasni i razumljivi. Namjera je i pokazati na koje su sve poteškoće ispitanici nailazili te pokušati objasniti kako bi se te poteškoće mogle razriješiti, odn. što bi se to u katalogima moglo promijeniti kako bi se poboljšala njihova usluga. U istraživanje se krenulo s pretpostavkom da će se studenti Informacijskih i komunikacijskih znanosti (smjer bibliotekarstvo) bolje snalaziti po katalogima ovih dviju knjižnica od studenata Kroatistike te da se veći postotak studenata Informacijskih znanosti dosad već susreo s katalogom obje knjižnice za razliku od studenata Kroatistike.

6. Materijali, metode i uzorak ispitanika

6.1. Materijali i metode

Istraživanje se provodilo pomoću ankete koja je anonimna i sastojala se od tri dijela. Prvi dio nazvan je „Početni upitnik“ koji ispituje osnovne podatke o studentima (spol i studijsku grupu) kao i dosadašnje korištenje online katalogom NSK i Knjižnice FFZg. Sastoji se od šest pitanja i ispituje jesu li se ispitanici dosad koristili kojim od navedenih kataloga, koliko često i koliko su im oni bili korisni. Važno je napomenuti kako za samo istraživanje nije bilo važno jesu li se korisnici dosad već susreli s katalogima navedenih knjižnica ili nisu jer je i sama pretpostavka takva da bi rezultati onih koji su se dosad koristili trebali biti bolji od rezultata onih ispitanika koji se dosad nisu koristili katalogom. Također se željelo pokazati koliko su katalogi pristupačni i jednostavni za korištenje čak i onim korisnicima koji po istom pretražuju prvi put. Ispitanicima je dana uputa kako mogu prije samog ispitivanja pregledati online kataloge ovih dviju knjižnica i upoznati se s njima, ako misle da im je to potrebno, pogotovo ako se dosada nisu njima koristili.

Drugi dio nazvan je „Glavni upitnik“ i sastoji se od pet pitanja koji na razne načine ispituju koliko se korisnici snalaze po katalogima i koliko je teško ili lako doći do nekog odgovora. Svako pitanje rješavalo se i u katalogu NSK i u katalogu Knjižnice FFZg. Za svaki odgovor, zasebno za svaku knjižnicu, mjerilo se vrijeme koje je ispitanicima bilo potrebno za rješavanje zadatka kao i broj koraka. Broj koraka označavao je svaki klik mišem koji otvara novu poveznicu ili npr. svaki izbor jezika, vrste građe i sl. u padajućem izborniku brojio se

kao jedan korak. Također su se brojali i koraci kod svakog ponovnog pretraživanja kataloga za isti zadatak sve dok ispitanik nije odlučio da je posljednji rezultat točan. Unutar prvog i drugog zadatka nalaze se tri potpitanja gdje se drugo i treće uvijek odnose na prvo potpitanje i potrebno je dobro uočiti sva ograničenja koja se moraju postaviti u upitu u katalogu kako bi se dobio točan odgovor. Treće i četvrto pitanje imaju dva potpitanja gdje se također drugo potpitanje odnosi na prvo. Peto pitanje je jedino pitanje za koje su korisnici mogli birati u kojem će ga od navedena dva kataloga riješiti. Ovim pitanjem htjelo se pokazati koji katalog ispitanici smatraju pristupačnijim za rješavanje upita.

Pitanja iz Glavnog upitnika sastavljena su na temelju dosadašnjeg iskustva i razgovora sa studentima o pretraživanju kataloga te na temelju najčešćih upita koje korisnici žele riješiti pretraživanjem kataloga. Najčešće traže svu građu o nekoj temi ili svu građu koju je napisao jedan autor ili određenu vrstu građe (knjigu, članak i sl.). Često pronadu naziv članka pa bi bilo dobro da pomoću kataloga mogu pronaći gdje se taj članak nalazi. Zanima ih posjeduje li knjižnica određeni časopis ili točno određeno djelo nekog autora i je li ono trenutno dostupno za posudbu. Pitanja Glavnog upitnika upravo ispituju mogu li korisnici pronaći svu građu o nekoj temi, svu građu jednog autora, određenu publikaciju i je li ona dostupna za posudbu, određeni časopis kao i određeni broj časopisa, mogu li ograničiti pretraživanje na samo jednu vrstu građe, jezik ili vremensko razdoblje te mogu li pronaći određeni članak.

„Završni upitnik“ odnosio se na stav ispitanika o katalozima koje su upravo pretraživali i sastoji se od četiri pitanja. Ocjenjivali su izgled kataloga kao i jednostavnost korištenja i mogli su ostaviti svoje komentare na anketu ili dati svoje prijedloge za poboljšanje kataloga ili pohvale za pojedini katalog.

6.2.Uzorak ispitanika

Ispitanici su bili studenti s Filozofskog fakulteta u Zagrebu s dva odsjeka – Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti te s Odsjeka za kroatistiku. Uzorak ispitanika je ograničen s obzirom na nekoliko uvjeta koji su bili važni za ovo ispitivanje, ali su ispitanici ipak odabrani slučajnim odabirom za sudjelovanje u istraživanju unutar te odabrane kategorije studenata koji su mogli pristupiti anketi. Svi ispitanici su studenti i to na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Svi su studenti treće godine koji studiraju jedan od gore navedena dva smjera. Važno je bilo ograničiti studente na istu studijsku grupu i istu godinu studija kako bi svi imali s obzirom na svoje dosadašnje obrazovanje i plan i program studija isto predznanje o katalozima navednih knjižnica. Naime, ispitano je deset studenata treće godine Informacijskih

i komunikacijskih znanosti koji su odslušali kolegije u svom dosadašnjem fakultetskom obrazovanju na kojima su se upoznali s kataložnim zapisima, OPAC-ima, UDK-om, signaturama i sličnim pojmovima koji su važni za njihovo daljnje obrazovanje na diplomskom studiju Bibliotekarstva (kolegiji su: Bibliografska organizacija 1, Klasifikacijski sustavi, Informacijski izvori i služba, Osnove bibliotekarstva i sl). Također je ispitano i deset studenata Kroatistike koji tijekom studija nisu slušali nijedan kolegij koji bi ih upoznao s navedenim i sličnim pojmovima, ali su se dosad koristili barem jednim od navedenih kataloga za potrebe pisanja seminarskih radova, pronalaženje ispitne literature i sl. S obzirom na to da su budući studenti Bibliotekarstva bolje upoznati s online katalozima, očekuju se od njih i bolji rezultati kako je već i navedeno u pretpostavci. Ispitivanje se provodilo tijekom travnja 2016. godine, a svaki ispitanik ispitivan je zasebno. Ispitanici su samostalno rješavali anketu. Ispitanici su na početku same ankete upoznati s time da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i anonimno i da se istraživanjem želi pokazati koliko su katalozi pristupačni korisnicima te da pri tom nije u prvom planu njihovo znanje o katalozima već jednostavnost korištenja samog kataloga. Za neka pitanja iz ankete postoje točni i netočni odgovori, tj. oni manje ili oni više točni. Upoznati su i s time da je važno da u odgovoru pišu ono što oni smatraju točnim rješenjem kako bi se vidjelo koliko su svjesni točnosti rezultata koje im je katalog na upit ponudio i koliko je lako ili teško postaviti upit i doći do željene informacije.

7. Rezultati

7.1. Početni upitnik

Početni upitnik ispitivao je osnovne podatke o studentima – spol i studijsku grupu. Sljedeća četiri pitanja odnosila su se na njihovo dosadašnje korištenje online katalozima NSK i FFZg. Od 20 ispitanika 17 je bilo žena, a 3 muškaraca, 10 ispitanika sa smjera Kroatistike i 10 sa smjera Informacijskih i komunikacijskih znanosti koji planiraju upisati na diplomskoj razini Bibliotekarstvo i/ili su odslušali kolegije na kojima su naučili nešto o katalogiziranju, UDK-u, klasificiranju građe i sl. Svi su ispitanici odgovorili kako su se dosad već susretali s online katalozima knjižnica općenito, tj. pitanje se nije odnosilo isključivo na služenje katalogom NSK ili katalogom FFZg, već bilo kojim online katalogom bilo koje knjižnice. Na pitanje: Jesu li se dosad koristili online katalogom NSK i/ili FFZg?“, 8 ispitanika (40%) odgovorilo je da se koristilo samo katalogom Knjižnice FFZg, a 12 ispitanika (60%) koristilo se katalozima obje knjižnice. Nijedan ispitanik nije se koristio samo katalogom NSK. Među studentima Bibliotekarstva samo se jedna osoba dosad koristila isključivo katalogom FFZg, a među studentima Kroatistike sedam osoba koristilo se dosad samo katalogom FFZg. Ostali

ispitanici u obje studijske grupe koristili su se s oba kataloga. U anketi je bila i uputa za one studente koji se dosad nisu koristili ni sa jednim od navedena dva kataloga da prijeđu odmah na rješavanje Glavnog upitnika. Međutim svi su se ispitanici koristili barem jednim katalogom, pa su svi i odgovorili i na sljedeća dva pitanja Početnog upitnika. Na pitanje „Koliko ste se često dosad koristili online katalogima NSK i/ili FFZg ?“ ispitanici su dali sljedeće odgovore:

pitanje	inf.znan.	kroat.	ukupno
a) rijetko, 2-3 puta tijekom dosadašnjeg studija	0	0	0
b) rijetko, 2-3 puta tijekom jedne godine	0	0	0
c) povremeno, 2-3 puta mjesečno	3 – 30%	4 – 40%	7 – 35%
d) često, 2-3 puta tjedno	6 – 60%	4 – 40%	10 – 50%
e) često, više od 2-3 puta tjedno	1 – 10%	2 – 20%	3 – 15%

Tablica 2. Rezultati ispitivanja učestalosti korištenja katalogom NSK i FFZg

Na pitanje: „Koliko su Vam online katalogi navednih knjižnica prema vašoj procjeni bili korisni pronalazanju građe i/ili informacija o građi koje ste tražili ?“ ispitanici su dali sljedeće odgovore:

pitanje	inf.znan.	kroat.	ukupno
a) Nisu mi bili uopće korisni.	0	0	0
b) Uglavnom mi nisu bili korisni.	0	1 – 10%	1 – 5%
c) Niti mi jesu niti mi nisu bili korisni.	0	0	0
d) Uglavnom su mi bili korisni.	6 – 60%	7 – 70%	13 – 65%
e) Bili su mi uvijek korisni.	4 – 40%	2 – 20%	6 – 30%

Tablica 3. Rezultati ispitivanja korisnosti kataloga NSK i FFZg

7.2.Glavni upitnik

a) 1. zadatak

Prvi zadatak sastojao se od tri pitanja: Posjeduje li knjižnica građu koju je napisao Marin Držić ? Koliko jedinica građe posjeduje ? Koliko posjeduje jedinica građe na hrvatskom jeziku?

Navedeno vrijeme mjereno je u sekundama, a uspješnost je određena postotkom točno riješenih zadataka. S obzirom na to da je jedan zadatak moguće riješiti na više načina u različitom vremenu i s različitim brojem koraka, a da se čak onda dobiju i različiti rezultati koji mogu odgovarati korisnikovu upitu, kao točni odgovori uzeti su svi oni koji se mogu promatrati kao takvi. Drugim riječima ako su ispitanici upisali odgovor u anketu koji većim dijelom rezultata odgovara na upit iz pojedinog zadatka, odgovor se brojao kao točan. O

činjenici da se za jedan upit može dobiti više različitih točnih odgovora bit će više riječi u raspravi. Isti princip priznavanja točnih odgovora odnosi se i na sva ostala pitanja, kao i to da je i u drugim tablicama za druge zadatke vrijeme isto iskazano u sekundama. U prikazu rezultata mogu se dakle naći tri vrste odgovora: točno odgovori, netočni odgovori i „ne znam“ odgovori. Netočni su svi oni koje su ispitanici zapisali kao odgovor, rezultat svog pretraživanja, ali se ne mogu smatrati točnima jer nisu primjerice postavili sva ograničenja u upitu pa su dobili i više ili manje rezultata nego što su trebali dobiti ili većina rezultata ne odgovara na postavljeno pitanje. Za odgovore koje nisu znali riješiti, pisali su „ne znam odgovor“. Važno je napomenuti i sljedeće: rješenje za 1.b zadatak i 2.b zadatak mogao se dobiti pretraživanjem 1.a i 2.a zadatka. Mnogi su ispitanici upravo na taj način i riješili ova dva zadatka. Naime, kad su postavili upit kako bi riješili 1.a ili 2.a zadatak kao rješenje dobili su ispis rezultata za navedeni upit, ali istovremeno je pisao i broj rezultata koji su pretraživali. Drugim riječima dobili su rezultat i za 1.b ili 2.b zadatak, pa im se za rješavanje tih zadataka nije mjerilo ni vrijeme ni broj koraka. Neki ispitanici su na sličan način dobili i rezultate za primjerice 3.b i 4.b zadatak pa im ni tu nije mjereno vrijeme ni broj koraka kad to nije bilo potrebno. Neki od tih rješenja koje su odmah dobili za drugi zadatak rješavanjem prvog jesu točni neki nisu, ali ako ih je ispitanik smatrao točnima i nije dalje pretraživao nije bilo potrebno mjerenje vremena ni broja koraka za zadatak za koji ispitanik nije ništa pretraživao.

Pitanje	katalog FFZg			katalog NSK		
	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost
1a	28,30	2,2	100%	38,38	4,9	90%
1b	39,77	1,2	60%	27,95	2,4	40%
1c	63,06	5,2	70%	20,10	2,6	40%

Tablica 4. Rezultati studenata **Bibliotekarstva** za prvi zadatak

Pitanje	katalog FFZg			katalog NSK		
	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost
1a	32,04	2,8	100%	40,99	5,3	100%
1b	19,32	0,7	40%	21,30	3,1	50%
1c	76,76	6,7	20%	21,18	2,9	50%

Tablica 5. Rezultati studenata **Kroatistike** za prvi zadatak

b) 2. zadatak

Drugi zadatak sastojao se od tri pitanja: Posjeduje li knjižnica članke o adolescenciji ? Koliko ih ima ? Posjeduje li knjižnica članke o adolescenciji koji su izdani nakon 1980. godine na engleskom jeziku ?

Pitanje	katalog FFZg			katalog NSK		
	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost
2a	30,07	3,3	100%	28,51	4	100%
2b	16,75	1,8	40%	12,63	1,1	20%
2c	62,38	6,7	60%	32,44	6,5	10%

Tablica 6. Rezultati studenata **Bibliotekarstva** za drugi zadatak

Pitanje	katalog FFZg			katalog NSK		
	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost
2a	38,28	4	100%	48,19	6,7	100%
2b	10,35	0,9	80%	4,32	1,2	50%
2c	87,47	6,8	60%	26,59	5,5	30%

Tablica 7. Rezultati studenata **Kroatistike** za drugi zadatak

c) 3. i 4. zadatak

Treći zadatak sastojao se od sljedeća dva pitanja: Koliko jedinica građe djela Ranka Marinkovića „Kiklop“ posjeduje knjižnica na hrvatskom jeziku ? Koliko je navedenih jedinica građe trenutno dostupno za posudbu ?

Četvrti zadatak sastojao se od sljedećih pitanja: Posjeduje li knjižnica časopis Drvo znanja ? Posjeduje li god.14, br.137(2010) časopisa Drvo znanja?

Treći i četvrti zadatak ispitivali su koliko su korisnici uspješni u pronalaženju konkretne jedinice građe.

Pitanje	FFZg			NSK		
	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost
3a	62,90	6,2	70%	35,74	6,3	60%
3b	42,31	3,7	70%	66,61	5,4	20%
4a	26,71	3,3	100%	27,96	5,2	100%
4b	21,65	2,4	90%	41,79	3,2	60%

Tablica 8. Rezultati studenata **Bibliotekarstva** za treći i četvrti zadatak

Pitanje	FFZg			NSK		
	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Uspješnost
3a	64,53	6,8	40%	39,67	7,1	40%
3b	37,90	2,8	60%	79,88	9,8	10%
4a	36,95	3,9	100%	32,42	4,6	100%
4b	65,73	4,6	70%	36,02	4,1	50%

Tablica 9. Rezultati studenata **Kroatistike** za treći i četvrti zadatak

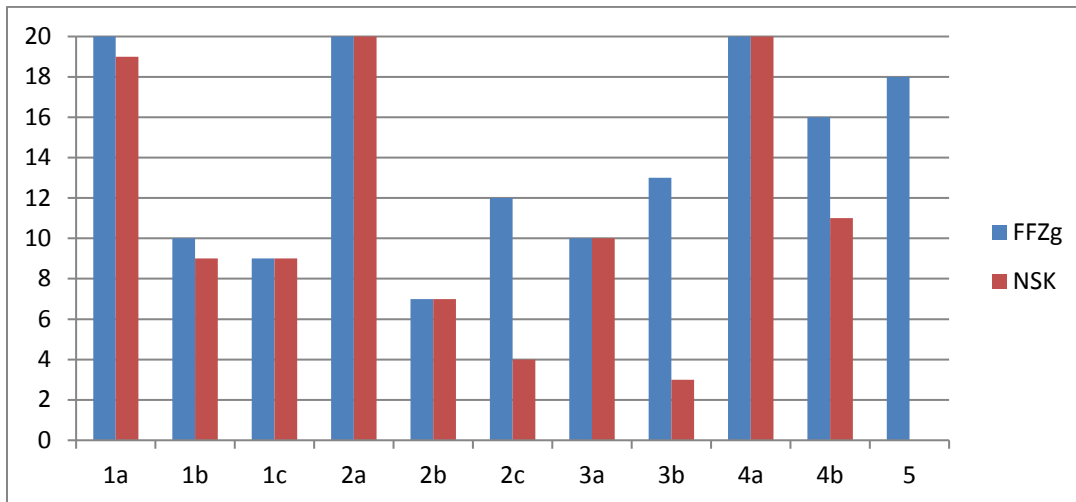
d) 5. zadatak

Peti zadatak glasio je ovako: U kojem se zborniku radova nalazi sljedeći članak: Milvia Gulešić „Odnos rječničkoga stupca i dodatka u rječniku Fausta Vrančića“ ? Ispitanici su dobili napomenu prije rješavanja zadatka da članak u katalogu možda nije naveden kao „članak“, tj. nije tako naveden kao vrsta građe, ali da se u jednom od kataloga može pronaći u kojem se zborniku radova nalazi i da pokušaju riješiti zadatak u onom katalogu koji im se čini pristupačnijim za rješavanje ovog zadatka i u kojem misle da bi mogli riješiti zadatak. Također su mogli rješavati zadatak i u oba kataloga, ako su smatrali da je to potrebno da bi došli do točnog odgovora. 17 ispitanika izabralo je odmah katalog FFZg, a 3 je pokušavalo najprije riješiti zadatak u katalogu NSK, pa su odgovor ipak potražili u katalogu FFZg i pronašli ga jer katalog NSK i ne nudi ovo rješenje, odn. rješenje se tamo ne može pronaći. Sljedeća tablica pokazuje koliko su ispitanici bili uspješni u rješavanju ovog zadatka.

studenti Bibliotekarstva				studenti Kroatistike			
Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Izbor kataloga	Uspješnost	Prosječno vrijeme	Prosječan br. koraka	Izbor kataloga	Uspješnost
86,46	7,7	80% FFZg 20% NSK i FFZg	80%	75,06	6,4	90% FFZg 10% NSK i FFZg	100%

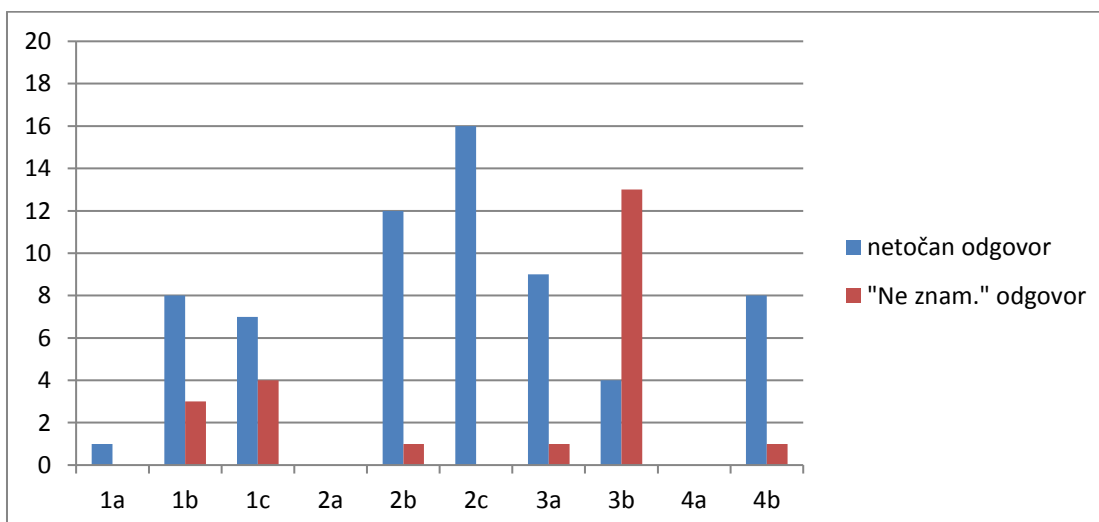
Tablica 10. Rezultati ispitanika za peti zadatak

e) Ostala statistika

Grafikon 1. Prikaz broja ispitanika koji su uspješno riješili zadatke u katalogu NKS i katalogu FFZg

Iz grafikona se može iščitati koliko je ukupno ispitanika točno odgovorilo na pojedini zadatak u pojedinom katalogu. Brojevi koje se nalaze okomito u grafikonu prikazuju broj ispitanika, a brojevi i slova koji se nalaze horizontalno prikazuju broj zadatka. Studenti su odgovorili na 2.a i 4.a pitanje sa stopostotnom uspješnošću jer je svih 20 ispitanika točno odgovorilo na to pitanje i u katalogu NSK i u katalogu FFZg. Nakon toga iznimno su uspješno dogovorili na 1.a pitanje gdje su svi ispitanici točno odgovorili na upit u katalogu FFZg, a samo jedan ispitanik nije točno odgovorio na isto pitanje u katalogu NSK. O načinu rješavanja pojedinog zadatka i problemima s kojima su se ispitanici susretali više će biti rečeno u raspravi.

Grafikon 2. Prikaz broja netočnih odgovora za katalog NSK

Ovaj je grafikon prikaz netočnih odgovora gdje se može iščitati koliko je ispitanika zaista netočno odgovorilo na pojedino pitanje, a koliko ih nije uopće znalo pronaći odgovor u katalogu NSK. Ne prikazuju se netočni odgovori i oni na koje ispitanici nisu znali odgovor za katalog Knjižnice FFZg jer takvih nema puno. Četiri ispitanika nisu znala pronaći odgovor na 1.c pitanje (20% ispitanika), a samo jedan nije znao pronaći odgovor na peti zadatak (5% ispitanika) u katalogu FFZg. Točni odgovori za katalog FFZg mogu se pronaći u Grafikonu 1.

Studenti Bibliotekarstva najuspješnije su (100%) u katalogu FFZg riješili su 1.a, 2.a i 4.a zadatak, a u katalogu NSK 2.a i 4.a zadatak. Najtežim zadatkom pokazao se 2.b zadatak u katalogu FFZg (40%), a u katalogu NSK 2.c (10%) za studente Bibliotekarstva. Studenti Kroatistike najuspješnije su riješili (100%) u katalogu FFZg 1.a, 2.a, 4.a i 5. zadatak, a u katalogu NSK 1.a, 2.a i 4.a zadatak. Najtežim pokazao se 1.c zadatak (20%) u katalogu FFZg, a u katalogu NSK 3.b zadatak koji je riješio samo jedan ispitanik. Postoci uspješnosti pojedinog zadatka za pojedinu studijsku grupu mogu se naći u Prilozima objedinjeni na jednom mjestu s obzirom da su u gornjim prikazanim tablicama navedeni uz vrijeme i broj koraka odvojeno za svaki zadatak.

Najduže vrijeme utrošeno za rješavanje zadataka među studentima Bibliotekarstva imao je ispitanik koji je rješavao cijeli upitnik 21 minutu i 17 sekundi, a najkraće ispitanik koji je rješavao upitnik 7 minuta i 59 sekundi. Među studentima Kroatistike najviše je vremena za rješavanje cijelog upitnika trebalo ispitaniku koji je rješavao 25 minuta i 7 sekundi, a najmanje je trebalo ispitaniku koji je rješavao 7 minuta i 40 sekundi. Studentu Bibliotekarstva s najdužim vremenom rješavanja trebalo je 114 koraka za rješavanje svih zadatak što je drugi po veličini utrošen broj koraka za rješavanje zadataka. Najveći broj koraka u rješavanju zadataka imao je student sa 144 koraka koji je ujedno imao i drugo najduže vrijeme utrošeno za rješavanje upitnika (20 minuta i 44 sekunde). Studentu Bibliotekarstva koji je najkraće rješavao zadatke trebalo je 48 koraka, a manje je trebalo studentu sa 45 koraka koji je rješavao upitnik 9 minuta i 38 sekundi. Među studentima Kroatistike onaj koji je imao najduže vrijeme rješavanja ujedno je to napravio i s najviše koraka (153), a onaj koji je rješavao najkraće ujedno je imao i najmanji broj koraka (36). Što se tiče uspješnosti rješavanja svih zadataka cijelog upitnika ovih izdvojenih studenata sa najkraćim i najdužim vremenom i najmanjim i najvećim brojem koraka, statistika je sljedeća:

	vrijeme	broj koraka	uspješnost
studenti Bibliotekarstva	21 min i 17 sek	114	90,48%
	7 min i 59 sek	48	61,90%
	20 min i 44 sek	144	80,95%
	9 min i 38 sek	45	52,38%
studenti Kroatistike	25 min i 7 sek	153	71,43%
	7 min i 40 sek	36	76,19%

Tablica 11. Prikaz postotka uspješnosti u rješavanju zadataka za ispitanike s najmanjim i najvećim brojem koraka i najkraćim i najdužim vremenom rješavanja

Ako se uzme u obzir vrijeme svih studenata utrošeno u rješavanje zadataka i broj koraka svih studenata, prosječno vrijeme za rješavanje cijelog upitnika bilo bi 14 minuta i 54 sekunde, a broja koraka 91,05. Ako se zbroji svaki zadatak koji su studenti morali riješiti u ovom upitniku onda ih je bilo 21 (jer su svaki morali rješavati dva puta u jednom, pa u drugom katalogu). Najuspješnije među svim ispitanicima upitnik je riješio ispitanik Bibliotekarstva s 19 točnih odgovora (90,48%), a najmanje uspješan bio je ispitanik također Bibliotekarstva s 9 točno riješenih odgovora (42,86%). U prilogu se može vidjeti ukupna statistika uspješno riješenih zadataka za obje studentske grupe.

7.3.Završni upitnik

Završni upitnik sastoji se od 4 pitanja koja ispituju zadovoljstvo korisnika kataloga NSK i Knjižnice FFZg. Prvo pitanje ovog upitnika ispituje jesu li se studenti dosad koristili složenim pretraživanjem. Sedam studenata (35%) odgovorilo je kako se dosad nisu služili složenim pretraživanjem, a trinaest (65%) jest. Od toga se troje studenata Bibliotekarstva, a četvero studenata Kroatistike nije služilo složenim pretraživanjem. Drugo pitanje odnosilo se na zadovoljstvo ispitanika korisničkim sučeljem i jednostavnošću korištenja kataloga pojedine knjižnice. „Općenito možemo reći kako se preko korisničkog sučelja ostvaruje odnos između dva posebna sustava. U slučaju WebPAC-a i OPAC-a to su korisnik i knjižnični računalni katalog. Korisničko sučelje omogućuje njihovu komunikaciju, zbog čega je i njegova glavna značajka interaktivnost.“³⁷ Na temelju toga ovim je istraživanjem ispitivano koliko su korisnici zadovoljni jednostavnošću i samim korisničkim sučeljem kataloga knjižnica koje su imali prilike pretraživati rješavajući Glavni upitnik. Mogli su odabrati jedan od sljedećih odgovora:

³⁷ Barbarić, A. Sučelja WebPAC-a. Nav. dj. Str. 73.

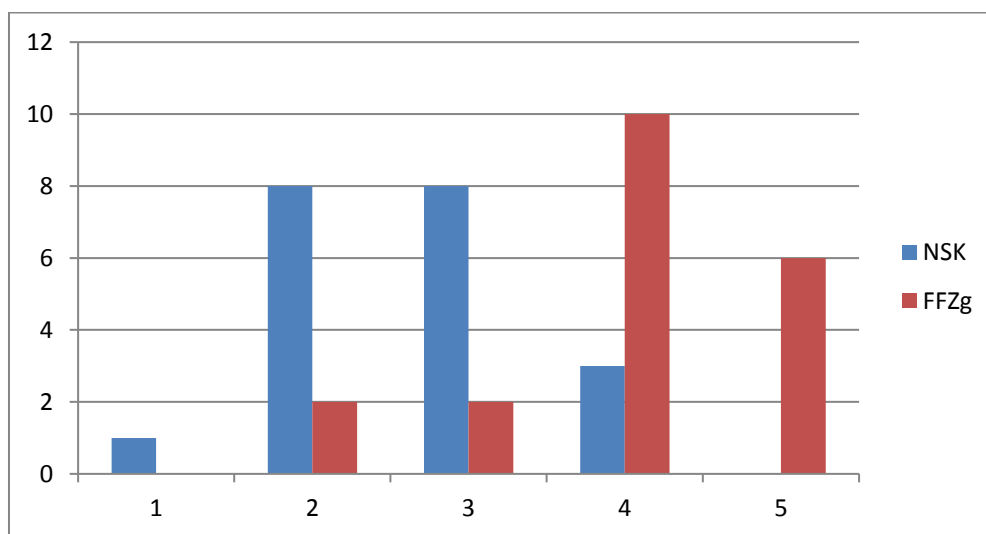
- 1 – Nisam uopće zadovoljan/na.
- 2 – Nisam zadovoljan/na.
- 3 – Niti sam zadovoljan/na niti sam nezadovoljan/na.
- 4 – Zadovoljan/na sam.
- 5 – U potpunosti sam zadovoljan/na.

Rezultati su sljedeći:

pitanje:	odgovor:				
	1	2	3	4	5
Koliko ste zadovoljni izgledom (korisničnim sučeljem) online kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu ?	3 (15%)	7 (35%)	7 (35%)	2 (10%)	1 (5%)
Koliko ste zadovoljni izgledom (korisničkim sučeljem) online kataloga Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu ?	0 (0%)	2 (10%)	3 (15%)	10 (50%)	5 (25%)
Koliko ste zadovoljni jednostavnošću korištenja online kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu ?	7 (35%)	7 (35%)	4 (20%)	2 (10%)	0 (0%)
Koliko ste zadovoljni jednostavnošću korištenja online kataloga Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu ?	0 (0%)	3 (15%)	1 (5%)	10 (50%)	6 (30%)

Tablica 12. Statistički prikaz broja odgovora svih ispitanika na pojedino pitanje Završnog upitnika o korisničkom sučelju i jednostavnosti korištenja katalogom

Ispitanici su zatim ocjenjivali kataloge svaki zasebno i ovako su ih ocijenili:

Grafikon 3. Prikaz ocjena ispitanika za katalog NSK i FFZg

Ovaj grafikon okomitim brojevima prikazuje broj ispitanika, a vodoravnim brojevima ocjene od 1 do 5 kojima su ispitanici ocjenjivali kataloge. Katalog FFZg najčešće je ocijenjen četvorkom, a katalog NSK dvojkom i trojkom. Još valja napomenuti kako su svi studenti Bibliotekarstva ocijenili katalog FFZg višom ocjenom nego katalog NSK. Isto tako četiri studenta Kroatistike ocijenili su katalog NSK višom ocjenom od kataloga FFZg i to je čak jedna osoba ocijenila katalog FFZg za dvije ocjene manje od kataloga NSK. S druge strane samo su dva studenta Bibliotekarstva ocijenila katalog FFZg za jednu ocjenu više od kataloga NSK. Ostali su ocijenili kataloge sa dvije ili tri ocjene razlike. Među studentima Kroatistike troje je onih koji su ocijenili Katalog FFZg za dvije ili tri ocjene više od kataloga NSK.

8. Rasprava

8.1.Zapažanja tijekom istraživanja

Kao što je već prije bilo spomenuto ispitanici su bili upućeni u to što ih se ispituje i u koju svrhu će biti iskorišteni rezultati. Također im je bilo rečeno kako mogu pogledati kataloge obje knjižnice prije samog rješavanja Glavnog upitnika ako to žele. Mnogi ispitanici smatrali su da dobro poznaju kataloge, pa ih nisu pregledavali prije rješavanja samog upitnika, a samo je nekoliko njih pregledavalo što se sve nalazi u mogućnostima pretraživanja kataloga. Uglavnom su to činili ispitanici s Kroatistike i uglavom su se upoznavali s katalogom NSK. Katalog FFZg svi su ispitanici smatrali prije rješavanja same ankete lakšim i smatrali su da će se bolje u njemu snaći. Nitko od ispitanika nije pokazao niti izjavio kako mu je problem to što će njihovi pokušaji i pogreške biti mjereni i promatrani. Uglavnom su ponovili pretraživanje ukoliko su smatrali da nisu dobili dobar rezultat. Samo je nekoliko ispitanika na pojedinim zadacima odustalo od daljnjeg pretraživanja i to uglavnom na zadatku 3.b u katalogu NSK. Primjećeno je da su se ispitanici bolje snalazi po katalozima i naredbama složenskog pretraživanja kako su rješavali sve više zadataka iz upitnika. Ispitanici s Kroatistike nailazili su na problem odabira vrste građe u katalogu NSK jer je tamo za pretraživanje časopisa (4. zadatak) trebalo ograničiti pretraživanje na serijsku publikaciju, a studenti nisu bili sigurni je li taj pojam ekvivalentan časopisu. Studenti Bibliotekarstva s tim nisu imali problema s obzirom na to da poznaju knjižničarsko nazivlje.

Kako je na samom kraju ankete navedeno da ispitanici mogu ostaviti svoj komentar bilo na anketu bilo na pojedini katalog, 14 njih napisalo je komentar. Većina je predlagala bolje i modernije sučelje za katalog NSK. Mnogi su napisali kako katalog NSK pretražuju samo povremeno ili su ga dosad pretraživali samo nekoliko puta i kako sami smatraju da se po

njemu ne snalaze baš dobro. Jedna ispitanica je napisala kako je tek na praksi u NSK otkrila određene funkcije koje katalog NSK nudi i da se dosad nije koristila složenim pretraživanjem. Rezultate koje je tražila uglavnom je dobila samo upisivanjem naslova ili autora u katalog. Donosim u cjelosti jedan komentar: „Katalog NSK puno mi je kompliciraniji za korištenje, vjerojatno zato jer ga ni ne koristim često pa se ne snalazim u njemu. S druge strane, katalog FFZg mi se čini puno jednostavnijim i pristupačnijim za korištenje.“ Jedna ispitanica smatra kako je katalog NSK puno nepristupačniji pogotovo za korisnike koji se inače uopće ne služe online katalozima. Studenti Bibliotekarstva uglavnom su pohvalili katalog FFZg za razliku od kataloga NSK za koji smatraju da se treba poboljšati. Među studentima Kroatistike ima onih koji smatraju kako im je neke zadatke bilo lakše rješavati u katalogu NSK, a neke u katalogu FFZg. Četvero studenata napisalo je kako im je anketa bila zanimljiva i poučna jer prije nisu koristili ovakve naredbe pri pretraživanju. Samim time bila im je i teška, ali su naučili kako bolje pretraživati katalog. Dvije studentice Kroatistike navele su kako im se bilo lakše snalaziti po katalogu NSK jer katalog FFZg nudi previše opcija pretraživanja i teško im se onda bilo snaći. Jedna studentica Kroatistike, koja smatra kako je katalog NSK lošiji od kataloga FFZg, navela je kako dosad mnoge naredbe pretraživanja u katalogu FFZg (jer se njime više služi) uopće nije vidjela i kako je sad nešto i naučila. S obzirom na to da prije nije bila upoznata s mnogim opcijama pretraživanja predložila je „kratki tečaj pretraživanja kataloga kao što imamo i tečaj za Omegu.“

8.2. Glavni upitnik

Ispitanici su zadatke najčešće počeli rješavati tako da su prvo traženog autora ili zadanu temu, djelo ili časopis upisali u tražilicu. Svi su tako počeli rješavati 1.a zadatak u katalogu FFZg. U katalogu NSK odabirom jednostavnog ili složenog pretraživanja shvatili su da mogu ograničiti svoje pretraživanje po autoru pa je nekoliko studenata tako počelo pretraživati 1.a zadatak. Ostatak prvog zadatka većinom su pretraživali u složenom pretraživanju jer su shvatili da pitanje zahtjeva više ograničenja i da rješenje ne mogu dobiti samo upisivanjem autora u katalog. Isto tako daljnjim rješavanjem zadataka više su se upoznali s katalogom, pa su po sjećanju znali gdje se nalazi neka od opcija pretraživanja i tako su dobivali sve točnije rezultate. Neki su ograničavali u 2.a zadatku rješavanja na članke tako da su u katalogu FFZg odabrali na naslovnoj stranici s desne strane pod vrstom građe članke, nakon upisivanja „adolescencija“ u katalog, a neki su išli pomoću složenog pretraživanja i tamo su ograničili pretraživanje na članke.

Najuspješnije riješeni zadaci bili su 1.a, 2.a i 4.a na koje je samo trebalo dogovoriti „da ili ne“ s obzirom na to posjeduje li knjižnica određenu građu ili ne. Samo je jedan ispitanik netočno odgovorio na 1.a pitanje pretražujući katalog NSK, na sva ostala pitanja za oba kataloga svi ispitanici odgovorili su točno. Nakon što riješili 1.a zadatak i utvrdili da knjižnica posjeduje građu koju je napisao Marin Držić, trebali su napisati koliko jedinica građe posjeduje. Najčešća pogreška bila je to da ispitanici nisu ograničili svoje pretraživanje po autoru, pa su dobili rješenja koja su sadržavala i građu koju je napisao Marin Držić i građu o Marinu Držiću i svu onu građu s predmetnicom ili ključnom riječi „Marin Držić“. U 1.c također su dobivali pogrešna rješenja jer su tu pretraživanje trebali ograničiti i po autoru i po jeziku publikacije i ako nisu zadali u pretraživanju oba ograničenja, dobili su krivi odgovor.

2.a zadatak neki su rješavali tako da su pretraživanje ograničili na naslov, predmetnicu, ključnu riječ, pa čak i riječ iz naslova. Ukoliko nisu ograničili pretraživanje na članke dobili su rezultate za svu građu o adolescenciji, a mnogi su krivo ograničavali i 2.c zadatak. Najčešća pogreška u 2.c zadatku bila je u katalogu NSK. Da bi se ograničilo pretraživanje na neko vremensko razdoblje potrebno je upisati početnu i krajnju točku vremenskog razdoblja, drugim riječima u ovom je zadatku bilo potrebno ograničiti pretraživanje na sve članke o adolescenciji na engleskom jeziku izdanim od 1980. godine do 2016. godine jer ako se stavilo ograničenje samo na prvu godinu, tj. 1980. rezultat je bio krivi. Samim tim što nisu stavili do koje godine ograničavaju pretraživanje, krivo su postavili pretraživanje i katalog je ponudio nula rješenja, a ako se ograniči pretraživanje od 1980. do 2016. dobije se rješenje. Nekoliko studenata je rješavalo 1.b i 2.b zadatak te treći zadatak (dakle one u kojima je trebalo napisati količinu rezultata) prebrojavanjem rezultata jer nisu vidjeli da im na vrhu rezultata piše i broj rezultata. Najčešće je takvo rješavanje zadatka, prebrojavanjem, rezultiralo netočnim odgovorom.

Najviše problema studenti su imali s rješavanjem trećeg zadatka. Mnogi su krivo riješili i 3.a zadatak jer su zaboravili ograničiti pretraživanje na građu na hrvatskom jeziku, a recimo ograničili su na autora i naslov. 3.b zadatak pokazao se iznimno teškim pogotovo u katalogu NSK s obzirom na to da je samo 3 studenata točno riješilo ovaj zadatak. S obzirom da se ispitivao broj trenutno dostupnih jedinica građe za posudbu, točnost rješenja određivala se odmah nakon rješavanja zadatka jer su rezultati tijekom istraživanja koje je trajalo tjedan dana mogli biti različiti, a ipak točni ako je neka jedinica građe unutar tih tjedan dana vraćena ili posuđena pa se i rezultat promijenio. Mnogi studenti prije rješavanja kataloga uopće nisu znali da s desne strane sučelja kataloga FFZg imaju opciju ograničavanja građe na onu

trenutno dostupnu. Neki su to otkrili tijekom istraživanja pa su i točno riješili 3.b zadatak koji je ispitivao upravo koliko je trenutno dostupne građe (Ranko Marinković: Kiklop), a neki uopće nisu vidjeli tu opciju pa su prebrojavali dostupnu građu jer katalog FFZg nudi još jednu opciju prepoznavanja trenutno dostupne građe. Naime, one kataložne jedinice koje predstavljaju građu koja nije posuđena prikazuju signaturu jedinice građe u zelenoj boji. Signatura one građe koja je posuđena jest siva.

4.b zadatak, u kojem su morali pronaći posjeduje li knjižnica određeni broj časopisa Drvo znanja, bilo je teže pronaći u katalogu NSK i 45% ispitanika nije ga točno riješilo. Nekoliko studenata rješavalo je 4.b zadatak upisivanjem godine, volumena ili broja časopisa u složeno pretraživanje. Troje studenata riješilo je ovaj zadatak pomoću prečaca ctrl+F kojim su unutar svih brojeva navedenog časopisa koje knjižnica posjeduje našli onaj koji se tražio u pitanju. Neki su iščitali točan odgovor iz napomena o tome koji urednik uređuje časopis od kojeg do kojeg broja, a nisu pregledali na koje sve brojeve knjižnica ima pretplatu. Iščitavanje iz napomene bilo je pogrešno jer napomena ne prikazuje koje sve brojeve od tih navedenih knjižnica posjeduje. Opasaka se odnosi na oba kataloga.

Kao što je već napomenuto, rješenje petog zadatka moglo se pronaći samo u katalogu FFZg i to upisivanjem naslova ili autorice i naslova u pretraživač kataloga FFZg ili ograničavanjem na autora i naslov u složenom pretraživanju, ali ne i ograničavanjem na članak. Mnogi članci koji se nalaze u zbornicima radova ne mogu se pronaći u katalogu FFZg. Samo su za neke članke napravljeni posebni kataložni zapisi koji pokazuju da to jest članak po vrsti građe kada se otvori kataložni zapis i pokazuju u kojem se to zborniku radova nalazi, ali se ne može pronaći tako da se pretraživanje ograniči na vrstu građe. Jedna ispitanica pokušala je riješiti peti zadatak ograničavanjem građe na „poglavlje u knjizi“ u katalogu FFZg, ali nije dobila rješenje, pa je samo upisala naslov u katalog i točno riješila zadatak.

8.3.Problemi kataloga i točni rezultati

Svi zadaci glavnog kataloga bili su smišljeni na temelju prethodnog znanja o tome što studenti pretražuju i što bi im inače u njihovom pretraživanju moglo biti korisno i kojim bi se oni inače naredbama složenog pretraživanja mogli koristiti. Problem nastaje kada se jedan zadatak može riješiti na više načina, a samim time dobije se i više različitih odgovora, a to zapravo ne bi smjelo biti tako. Oavj problem bit će prikazan na primjeru rješavanja prvog i drugog zadatka. Ako pokušamo riješiti 1.b zadatak u katalogu FFZg, možemo ga riješiti na nekoliko načina.

1.način

U pretraživač kataloga upisujemo Marin Držić. Prvi problem koji se pojavio u katalogu bilo je da katalog pri prvom pretraživanju ne podržava diakritičke znakove, pa javlja grešku, odn. ne daje rezultate jer ne prepoznaje ž i ć. Drugi problem bio je da je nekim ispitanicima katalog ponudio samo jedno i to sljedeće rješenje: „Riječki filološki dani : zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani, održanoga u Rijeci od 6. do 8. studenoga 2008. / [urednice Lada Badurina, Danijela Bačić-Karković].“ Međutim u kataložnom opisu tog zbornika radova uopće se ne nalazi Marin Držić ni u naslovu, ni među ključnim riječima. Svi su ispitanici shvatili da je došlo do neke pogreške, pa su bilo da nisu dobili rezultat ili su dobili navedeni rezultat, počeli pretraživati ispočetka. Nakon što se u katalog drugi put upiše „Marin Držić“ dobije se 359 rezultata, ali oni obučavaju naravno i građu koju je napisao Marin Držić i građu o Marinu Držiću i svu građu gdje se u kataložnom zapisu spominje „Marin Držić“. Zato je u izborniku s desne strane sučelja potrebno ograničiti rezultate na autora „Marin Držić“ kako bi se dobila ona građa koju je on napisao. Pri tom katalog nudi 46 rezultata djela koja je napisao navedeni autor.

2.način

U složenom pretraživanju možemo svoje pretraživanje ograničiti na autora Marina Držića pri čemu se dobije 48 rezultata, uz onih 46 iz prvog pretraživanja dobiju se i 2 rezultata zbornika radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Marin Držić. Osim toga pretraživanje se može ograničiti na niz drugih naredbi vezano za autora: autor-fraza, naziv ustanove, naziv konferencije, naziv sastanka – fraza, osobno ime, osobno ime – fraza. Ako pretraživanje ograničimo na autora – frazu dobijemo 38 rezultata. Pretraživanjem Marina Držića pod osobnim imenom ne dobijemo ni jedan rezultat. Naravno da opcije postoje kako bismo mogli ograničiti pretraživanje s obzirom na ono što tražimo i kako bismo dobili što točnije rezultate, ali nigdje u katalogu ne piše u kojem slučaju koristiti koje ograničenje. Mnoge ispitanike sve te opcije su zbunjivale, a i sama činjenica da prvim i drugim načinom pretraživanja kojim zapravo želimo dobiti isti rezultat i postavljamo isti upit dobijemo različit broj rezultata, pokazuje da katalog nije dobro sastavljen.

Katalog NSK nudi opciju samo pretraživanja autora i autora fraze. Ako se u složenom pretraživanju odabere samo autor i napiše Marin Držić dobit će se u rezultatu 260 zapisa, a pretraživanjem autora fraze dobije se 104 zapisa. Drugo pretraživanje je točnije s obzirom na to da prvo daje i građu koja govori o Marinu Držiću uz onu koju je navedeni autor napisao. Rješenje 1.c zadatka u oba kataloga također ovisi o tome kako se ograniči pretraživanje po

autoru jer ograničenje na jezik može biti zadano samo na jedan način, a o ograničenju autora ovisi koliko će se dobiti rezultata.

U drugom zadatku nailazimo na slične probleme. Pretraživanje se može ograničiti po predmetu ili ključnoj riječi da bi se dobila sva građa o adolescenciji. U oba kataloga dobiju se različiti rezultati ako se pretražuje po jednoj ili drugoj kategoriji. Bilo bi lakše kad bi katalogi imali tezaure sa popisom svih predmetnica i/ili ključnih riječi iz kojeg bi si onda korisnici mogli izabrati koja najbolje odgovara njihovim potrebama pretraživanja. Što se tiče trećeg zadatka problem predstavlja pronalazak dostupne građe u katalogu NSK. U katalogu FFZg to se može lako pronaći, ali da bi se u katalogu NSK pronašla građa koja je trenutno dostupna svaka kataložna jedinica mora se zasebno otvoriti, zatim se mora otvoriti signatura lokacije na kojoj se građa nalazi i dobije se ispis primjeraka koje knjižnica posjeduje i piše jesu li dostupni za posudbu, jesu li posuđeni ili se koriste samo u knjižnici. Jedina pomoć u ovom pretraživanju može biti ograničavanje na „dostupne naslove“ u „opsegu“, ali onda se samo smanji broj kataložnih jedinica na one koje su dostupne inače korisnicima bilo da je riječ o posudbi ili o korištenju u knjižnici. Među tim zapisima onda se može naći i npr. knjiga koja inače je za posudbu, ali je trenutno baš posuđena ili ona koja se može koristiti samo u knjižnici, ali nije za posudbu. Ovo ograničavanje na dostupne naslove, ograniči građu na onu kojoj korisnici imaju pristup u bilo kojem smislu. Tako da, ako korisnik želi vidjeti koju od navedenih jedinica građe koje su u rezultatima može posuditi, mora otvarati jedan po jedan kataložni zapis dok ne dođe do nekog koji je dostupan za posudbu. U tome je katalog FFZg puno bolje organiziran i puno pristupačniji korisnicima.

Katalogi imaju još jedan problem. Ne popisuju zasebno članke iz primjerice zbornika radova kao zasebne kataložne jedinice, a korisnicima bi to moglo biti korisno. Evo primjera i zašto: Ako korisnik pronađe naslov i autora nekog članka koji odgovara njegovim potrebama i želi ga posuditi vjerojatno će u katalogu knjižnice čiji je član pokušati pronaći posjeduje li knjižnica taj članak. Recimo da se radi o korisniku Knjižnice FFZg i da se radi baš o članku koji su ispitanici pretraživali u anketi (Milvia Gulešić: „Odnos rječničkoga stupca i dodatka u rječniku Fausta Vrančića“). Ovaj članak nalazi se u zborniku radova „Drugi hrvatski slavistički kongres“. Knjižnica ima taj zbornik radova u svom fondu i on se može posuditi. Do informacije u kojem se zborniku radova taj članak nalazi, korisnik može doći samo upisivanjem autorice i/ili naslova članka u katalog. Ako ograniči pretraživanje na članak neće dobiti rezultat i možda će zaključiti da knjižnica uopće ne posjeduje jedinicu građe koja je njemu potrebna. Mnogi drugi članci iz istog zbornika kao i iz drugih zbornika uopće se ne

moгу pretraživati u katalogu. Ne postoje pojedinačni kataložni zapisi za sve članke iz zbornika radova, već za samo neke. Tako da će korisnik, ako ima sreće da je Knjižnica FFZg napravila kataložni zapis za članak koji on traži, moći pronaći u kojem je to zborniku radova. Ako članak koji mu je potreban nema vlastiti kataložni zapis, može samo pretraživanjem na internetu, bazama podataka, bibliografijama ili sličnim mjestima na kojima bi se možda mogla naći informacija gdje se članak nalazi, moći doći do željenog odgovora. Bilo bi puno lakše kad bi knjižnice nudile i opciju pretraživanja takvih jedinica ili kada bi imale popise sadržaja zbornika radova ili članaka u časopisima pa bi korisnici znali gdje mogu potražiti neki članak. U katalogu NSK nije moguće pronaći ni jedan od članaka koji čak i jesu pretraživi u katalogu FFZg.

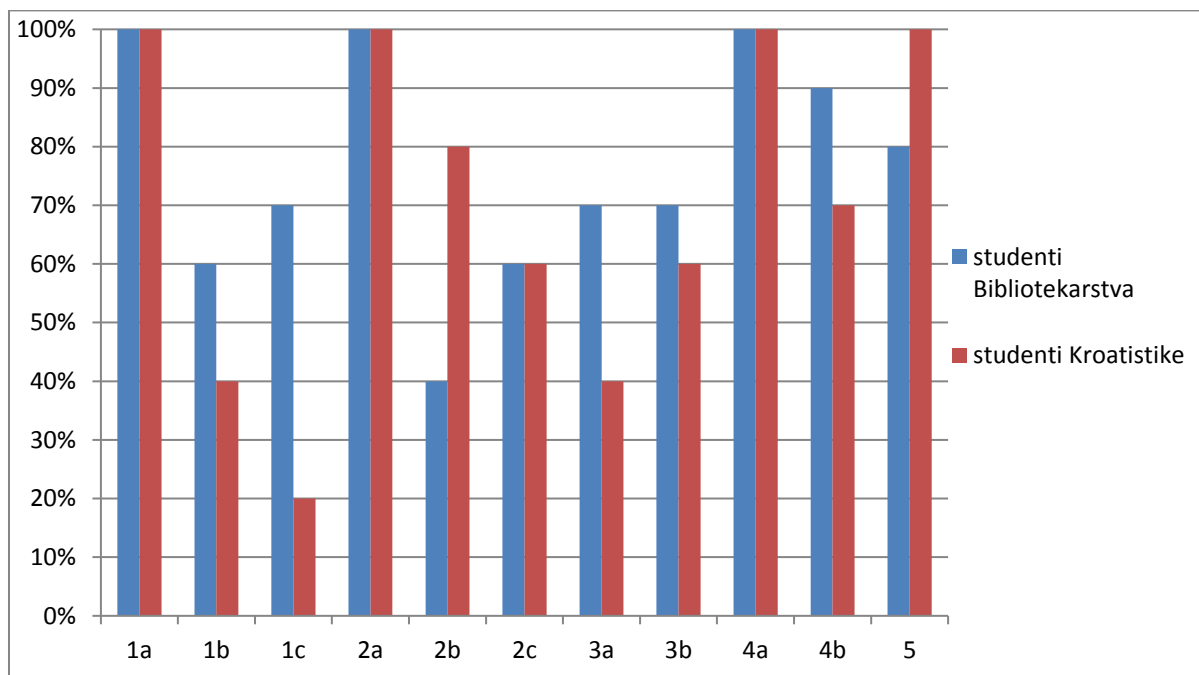
Studenti Bibliotekarstva bolje su se snašli u katalogu FFZg i veći postotak ove studijske grupe uspješno je riješio pojedini zadatak od studenata Kroatistike. Studenti Kroatistike u katalogu FFZg bolje su riješili samo 2.b i 5. zadatak. U katalogu NSK bolje su se snašli studenti Kroatistike koji su bili uspješniji u svim zadacima osim u 3.a, 3.b i 4.b. To je zato što se većina njih dosad nije služila ovim katalogom pa su pažljivije rješavali zadatke i više su proučavali što se sve u katalogu NSK nalazi što bi im moglo pomoći u rješavanju upita. Među studentima Bibliotekarstva dvoje je riješilo manje od 50% svih zadataka. Svi su studenti Kroatistike riješili cijeli upitnik iznad 50%. Ipak među studentima Bibliotekarstva jedna je ispitanica riješila preko 90% zadataka, a među studentima Kroatistike nitko nije riješio preko 90%. Među studentima Bibliotekarstva najviše ih je riješilo upitnik s uspješnošću između 70% i 80% (3 studenata), ostali su iznad ili ispod ovog postotka uspješnosti, a među studentima Kroatistike 4 ih je u rasponu uspješnosti od 60% do 70%. Rezultati obje studijske grupe zapravo su prilično slični. Međutim ne možemo zanemariti činjenicu da su najbolji i najlošiji rezultat postigli studenti Bibliotekarstva. Ako pogledamo ukupno vrijeme i ukupan broj koraka svih studenata Bibliotekarstva i izračunamo koliko je prosječno studentu Bibliotekarstva trebalo za rješavanje cijelog upitnika (vrijeme: 13 min i 32 sek; br. koraka: 85,3), vidljivo je da su oni bili puno brži od prosječnog vremena i broja koraka studenata Kroatistike (vrijeme: 14 min i 55 sek; br. koraka: 96,8.). Ipak, dvoje studenata Bibliotekarstva riješilo je manje od 50% sa 47,62% i 42,86% uspješnosti ovaj upitnik.

9. Zaključak

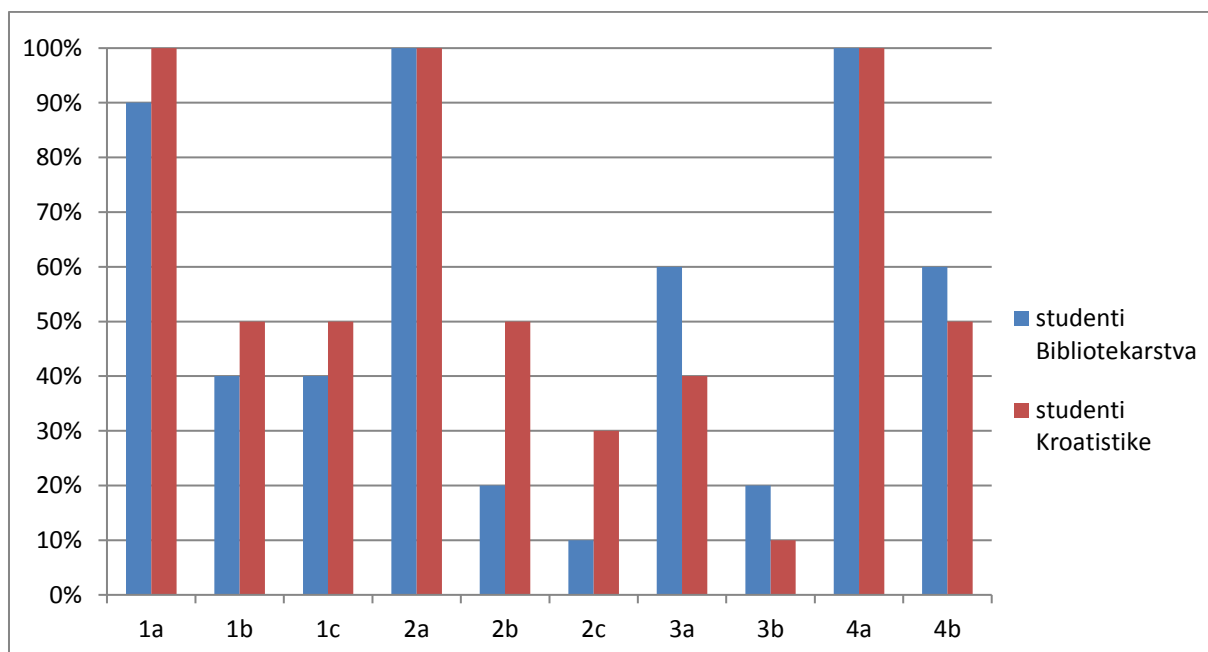
Rješavanjem zadataka iz upitnika može se zaključiti kako OPAC Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te OPAC Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu i dalje pripadaju drugoj generaciji OPAC-a i u odnosu na tipične OPAC-e druge generacije imaju i nekih dodatnih, naprednijih mogućnosti. Može im se pristupiti putem Weba pa ih možemo smatrati WebPAC-ima. NSK nudi jednostavno i složeno pretraživanje, a u katalogu FFZg može se odabrati samo složeno pretraživanje uz samo upisivanje u tražilicu kataloga. Oba kataloga nude mogućnost pretraživanja po ključnim riječima i pretraživanja pomoću Booleovih operatora, ali im nedostaju popisi ključnih riječi ili tezaursi koji bi olakšali pretragu po ključnim riječima ili predmetnicama. Pretraživanje u katalogu NSK može rezultirati i praznim skupom članova (nema rezultata), dok katalog knjižnice FFZg čak i kod krivog unosa primjerice Držc umjesto Držić nudi rezultate. Međutim nijedan katalog ne nudi pomoć ako je upit krivo postavljen u obliku „Jeste li mislili ?“. Najveća prednost kataloga FFZg, što se i pokazalo istraživanjem, jest bolje korisničko sučelje koje nudi više opcija pretraživanja, jednostavnije je za korištenje i samim izgledom pristupačnije onima koji prvi put pretražuju katalog. Nudi mogućnost ograničavanja rezultata na autora, vrstu građe, dostupne publikacije uz sam prikaz rezultata. Nije nužno odabrati složeno pretraživanje da bi se rezultati ograničili s obzirom na spomenute karakteristike. Osim toga puno je lakše ograničiti pretraživanje u katalogu FFZg na građu dostupnu za posudbu za razliku od kataloga NSK.

Iz povijesnog pregleda OPAC-a može se vidjeti kako se oni razvojem tehnologije sve više usavršavaju, međutim i ovo istraživanje je pokazalo kako mnoge knjižnice još uvijek nemaju OPAC-e koji bi bili zaista jednostavni za korištenje i onima koji mu pristupaju prvi put. IFLA je svoje *Smjernice* izdala još 2005. Informacijske znanosti vrlo se brzo razvijaju, a samim tim se i *Smjernice* izdane prije 11 godina mogu smatrati već zastarjelima. Studentima Bibliotekarstva koji su upoznati s OPAC-ima bilo je teško pronaći neke rezultate, a studentima Kroatistike koji većinom nisu upoznati s katalogom NSK, a katalog FFZg poznaju površno bilo je još teže. Katalozi se moraju prilagoditi upravo takvim korisnicima kao što se u ovom istraživanju pokazalo da su studenti Kroatistike, kojima se teško snalaziti po katalozima. Potrebno je raditi na novim uputama za organizaciju OPAC-a i poticati i novčano knjižnice da svoje zastarjele knjižnične kataloge zamijene novima i jednostavnijima za korištenje.

Prilozi

Grafikon 4. Postotak riješenosti pojedinog zadatka u katalogu FFZg

Grafikon 5. Postotak riješenosti pojedinog zadatka u katalogu NSK

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
52,38%	47,62%	80,95%	71,43%	76,19%	76,19%	61,90%	42,86%	57,14%	90,48%

Tablica 13. Ukupni postotak riješenosti svih zadataka za oba kataloga za studente

Bibliotekarstva

(napomena: brojevi od 1 do 10 predstavljaju redni broj ispitanika)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
61,90%	66,67%	76,19%	80,95%	61,90%	66,67%	52,38%	52,38%	52,38%	71,43%

Tablica 14. Ukupni postotak riješenosti svih zadataka za oba kataloga za studente **Kroatistike**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Ak. god. 2015./2016.

Istraživanje o uporabljivosti online kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Upute za rješavanje ankete:

- 1. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i anonimno.*
- 2. Rezultati istraživanja bit će analizirani i iskorišteni za pisanje završnog rada s obzirom na gore navedenu temu.*
- 3. Za rješavanje ankete potrebno je 15-ak minuta.*
- 4. Prije rješavanja ankete mole se ispitanici da prouče online kataloge Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu ukoliko nisu već otprije upoznati s njima.*
- 5. Anketa se sastoji od tri dijela. Ispitanici su obavezni odgovoriti na sva pitanja, osim na 4. pitanje Završnog upitnika na koje mogu odgovoriti, ako žele. Ako ne znaju odgovor na pitanja iz Glavnog upitnika, umjesto odgovora napisat će: „Ne znam odgovor“.*

GLAVNI UPITNIK

Nakon što ste se upoznali s online katalogima Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Nacionalne i sveučilišne knjižnice, možete prijeći na rješavanje Glavnog upitnika. Vaš zadatak bit će pročitati navedene zadatke i pokušati ih riješiti u što kraćem roku i sa što manje koraka. Svoje odgovore možete upisati u tablicu ispod svakog pitanja. Ukoliko ne znate odgovor, napišite: „Ne znam odgovor.“ Mjerit će Vam se vrijeme potrebno za rješavanje pojedinog zadatka kao i broj koraka koji su Vam bili potrebni da biste došli do rješenja.

1. Zadatak:

1.a) Posjeduje li knjižnica građu koju je napisao Marin Držić ?

1.b) Koliko jedinica građe posjeduje ?

1.c) Koliko posjeduje jedinica građe na hrvatskom jeziku ?

	FFZG	NSK
1a		
1b		
1c		

2. Zadatak

2.a) Posjeduje li knjižnica članke o adolescenciji ?

2.b) Koliko ih ima ?

2.c) Posjeduje li knjižnica članke o adolescenciji koji su izdani nakon 1980. godine na engleskom jeziku ?

	FFZG	NSK
2a		
2b		
2c		

3. Zadatak:

3.a) Koliko jedinica građe djela Ranka Marinkovića „Kiklop“ posjeduje knjižnica na hrvatskom jeziku ?

3.b) Koliko je navedenih jedinica građe trenutno dostupno za posudbu ?

	FFZG	NSK
3a		
3b		

4. Zadatak:

4.a) Posjeduje li knjižnica časopis Drvo znanja ?

4.b) Posjeduje li god.14, br.137(2010) časopisa Drvo znanja?

	FFZG	NSK
4a		
4b		

5. Zadatak:

U kojem se zborniku radova nalazi sljedeći članak: Milvia Gulešić „Odnos rječničkoga stupca i dodatka u rječniku Fausta Vrančića“ ?

Obrazac za praćenje vremena rješavanja zadataka i broja koraka pri rješavanju zadataka

Zadatak 1:

	FFZG		NSK	
	vrijeme	broj koraka	vrijeme	broj koraka
1a				
1b				
1c				

Napomena: _____

Zadatak 2:

	FFZG		NSK	
	vrijeme	broj koraka	vrijeme	broj koraka
2a				
2b				
2c				

Napomena: _____

Zadatak 3:

	FFZG		NSK	
	vrijeme	broj koraka	vrijeme	broj koraka
3a				
3b				

Napomena: _____

Zadatak 4:

	FFZG		NSK	
	vrijeme	broj koraka	vrijeme	broj koraka
4a				
4b				

Napomena: _____

Zadatak 5:

Katalog koje knjižnice je ispitanik/ca koristio/la ?	
vrijeme	
broj koraka	

Napomena: _____

Literatura

1. Andrić, B.; Idlibek, R.; Kotur, B. WebPAC Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku : studija uporabljivosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 2(2006), str. 50.-61. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/93> (20.5.2016.).
2. Barbarić, A. IFLA-ine smjernice za prikaz sučelja javno dostupnih knjižničnih računalnih kataloga. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 95.-102.
3. Barbarić, A. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 3/4(2003), str. 48.-58. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/87> (15.6.2016.).
4. Barbarić, A. Sučelja WebPAC-a. // 5. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 70.-79.
5. Borgman, C. L. Why are online catalogs still hard to use ? // Journal of the American Society for Information Science 47, 7(1996), str. 493.-503. Dostupno na: <https://www.semanticscholar.org/paper/Why-Are-Online-Catalogs-Still-Hard-to-Use--Borgman/0bfd53cd2fa7718daaf13e90326fa7661acda30e/pdf> (9.7.2016.).
6. Gjurković-Govorčin, R. Novi naraštaji knjižničnih kataloga : katalog Knjižnice grada Zagreba. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 127.-146. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/110> (9.7.2016.).
7. IFLA: Guidelines for Online Public Access Catalogue (OPAC) Displays. // IFLA Series on Bibliographic Control 27 (May, 2005).
8. Jurković, I. Razvoj knjižničnog kataloga s naglaskom na glavne značajke nove generacije : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2014.
9. Katalog. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30822> (6.7.2016.).
10. Knjižnica. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=32130> (6.7.2016.).
11. Long, C.E. Improving subject searching in Web-based OPACs : evaluation of the problem and guidelines for design. // Journal of Internet cataloging 2, 3/4(2000).
12. Merčun, T.; Žumer, M. New generation of Catalogues for the new generation of users : a comparison of six library catalogues. // Program : Electronic Library & Information Systems 42, 3(2008), str. 243.-263. Dostupno na: <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/00330330810892668> (6.7.2016.).
13. Nagy, A. Analyzing the next-generation catalog. // Library technology reports 47, 7(October 2011).
14. OPAC. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45194> (6.7.2016.).

15. Vrana, R. Web 2.0 njegov utjecaj na razvoj mrežnih mjesta knjižnica. // 11. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. Str. 50.
16. Wells, D. What is a library OPAC ? // The Electronic Library 25, 4(2007), str. 386.-395. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1108/02640470710779790> (8.7.2016.).
17. Yee, M. M. Guidelines for OPAC displays : proceedings of the 65th IFLA Council and General Conference, Bangkok, Thailand, August 20-August 28, 1999. Dostupno na: <http://eric.ed.gov/?id=ED441466> (8.7.2016.).